

روش‌های تحقیق در علوم انسانی

حسین ذوالفقار دهنوی

زکيه آفتابی

عباس فردوسی

(محرران علمی دانشگاه پیام نور)

انتشارات کلک زرین

ناشر برگزیده بیستمین دوره کتاب سال دانشجویی

سرشناسه	: ذوالفقار دهنوی، حسین، ۱۳۵۹-
عنوان قراردادی	: روش‌های تحقیق در علوم انسانی / حسین ذوالفقار دهنوی، زکيه آفتابی، عباس فردوسی.
مشخصات نشر	: تهران: کلک زرین، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۸ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	: 978-600-8576-49-5
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۰۷-۲۰۸.
موضوع	: علوم انسانی- تحقیق- روش‌شناسی؛ Humanities-Research-Methodology
موضوع	: تحقیق- روش‌شناسی؛ Research-Methodology
شنا افزوده	: آفتابی، زکيه، ۱۳۶۱ -
سناسه افزوده	: فردوسی، عباس، ۱۳۵۴ -
ر بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ۱/۵۹۹ AZ۱۰۱
رده‌بندی دیوید	: ۰۰۱/۱
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۵۳۹۸۵۱۵

روش‌های تحقیق در علوم انسانی

نویسندگان: حسین ذوالفقار دهنوی، زکيه آفتابی،

عباس فردوسی

ناشر: انتشارات کلک زرین

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، آذر ۱۳۹۷

قیمت: ۲۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۷۶-۴۹-۵

انتشارات کلک زرین www.kzp.ir

تهران: میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، بین خیابان روان مهر و

لبافی‌نژاد، بن‌بست سرود، پلاک ۱۰ طبقه اول، واحد ۴.

۰۹۱۲۷۱۷۶۸۳۶- (۰۲۱)۶۶۴۸۶۱۴۸

فهرست مطالب

۱۱	 مقدمه
۱۳	 فصل اول کلیات تحقیق
۱۴	 مقدمه
۱۴	 شاخه‌های سرچشمه علم بشر
۱۴	 ۱- تجربه
۱۵	 ۲- مرجع مطلع (مقام صلاحیت‌دار)
۱۶	 ۳- استدلال
۱۸	 ۴- روش علم
۱۹	 تعریف علم
۱۹	 علوم انسانی و ویژگی‌های آن
۲۰	 ویژگی‌های علوم انسانی
۲۱	 مراحل پژوهش علمی در علوم انسانی
۲۱	 ۱- احساس مشکل و مشخص کردن مسئله
۲۲	 ۲- تدوین فرضیه
۲۲	 ۳- تعیین متغیرها و تعاریف عملی
۲۲	 ۴- تعیین روش‌های اندازه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها
۲۲	 ۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها
۲۳	 ۶- تهیه گزارش
۲۴	 مراحل انجام پژوهش علمی
۲۵	 فصل دوم بیان مسئله
۲۶	 مقدمه
۲۶	 منابع مسئله تحقیق
۲۶	 ۱- شخصیت محقق
۲۷	 ۲- تجربه و مشاهدات شخصی محقق
۲۷	 ۳- مطالعه نظریه‌ها
۲۸	 ۴- تکرار و گسترش پژوهش‌های پیشین
۲۹	 ۵- مراجعه به سازمان‌ها و مراکز پژوهشی
۲۹	 ۶- مطالعه تحقیقات پیشین
۳۰	 ویژگی‌های مسئله پژوهش
۳۲	 ارزشیابی مسئله
۳۳	 عنوان پژوهش
۳۳	 پیشینه تحقیق
۳۴	 اهداف بررسی پیشینه تحقیق

۳۵.....	ساختار پیشنهادی تحقیق:
۳۵.....	سوالات تحقیق.....
۳۶.....	انواع سؤال تحقیق.....
۳۶.....	اهداف تحقیق.....
۳۷.....	ویژگی‌های یک هدف تحقیقی مناسب:
۳۹.....	فصل سوم فرضیه، نظریه، قانون و اصل
۴۰.....	فرضیه.....
۴۱.....	ویژگی‌های فرضیه مناسب.....
۴۳.....	انواع فرضیه.....
۴۵.....	منابع تدوین فرضیه‌ها.....
۴۶.....	آزمون فرضیه.....
۴۶.....	مسئله، فرضیه، نظریه، قانون و اصل.....
۴۹.....	فصل چهارم عناصر تحقیق (مفهوم، سازه، متغیر)
۵۰.....	مقدمه.....
۵۰.....	مفهوم.....
۵۱.....	ملاک‌های ارزش‌یابی مفاهیم تجربی.....
۵۲.....	مفاهیم نظری (مجرد).....
۵۲.....	ملاک‌های ارزیابی مفاهیم نظری.....
۵۳.....	سازه.....
۵۴.....	متغیر.....
۵۴.....	انواع متغیرها.....
۵۴.....	متغیرها بر اساس نقش آن‌ها در تحقیق.....
۵۶.....	انواع متغیرها برحسب واحد اندازه‌گیری و مبدأ.....
۵۷.....	انواع متغیر بر اساس توانایی محقق در دست‌کاری آن.....
۵۸.....	تعریف عملیاتی متغیرها.....
۶۱.....	فصل پنجم اندازه‌گیری (مقیاس‌ها و شاخص‌ها)
۶۲.....	اندازه‌گیری.....
۶۲.....	مقیاس‌های اندازه‌گیری.....
۶۳.....	مقیاس اسمی.....
۶۳.....	مقیاس ترتیبی.....
۶۴.....	مقیاس فاصله‌ای.....
۶۴.....	مقیاس نسبی.....
۶۵.....	شاخص.....
۶۶.....	روش تهیه مقیاس‌ها.....

۶۶	مقیاس لیکرت
۶۸	مقیاس افتراق معنایی
۷۰	فاصله اجتماعی بوگاردس
۷۰	مقیاس ترستون
۷۱	مقیاس گاتمن
۷۳	فصل ششم نمونه‌گیری و روش‌های نمونه‌گیری
۷۴	مقدمه
۷۴	جامعه، نمونه، نمونه‌گیری
۷۵	مراحل نمونه‌گیری
۷۶	انواع روش‌های نمونه‌گیری
۷۶	انواع روش‌های نمونه‌گیری تصادفی
۷۸	۲- نمونه‌گیری منظم
۷۹	۳- نمونه‌گیری طایفه‌ای
۸۱	نمونه‌گیری خوشه‌ای
۸۲	نمونه‌گیری غیراحتمالی
۸۳	انواع نمونه‌گیری غیراحتمالی
۸۳	۱- نمونه‌گیری آسان
۸۳	۲- نمونه‌گیری قضاوتی
۸۴	۳- نمونه‌گیری سهمیه‌ای غیراحتمالی
۸۴	۴- نمونه‌گیری زنجیره‌ای (گلوله برفی)
۸۵	روش‌های برآورد حجم نمونه
۸۷	عوامل مؤثر بر تعیین حجم نمونه
۸۸	روش‌های برآورد حجم نمونه
۹۲	خطای نمونه‌گیری
۹۲	انواع خطای معمول در نمونه‌گیری
۹۳	فصل هفتم روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری
۹۴	روایی ابزار اندازه‌گیری
۹۴	انواع روش‌های تعیین روایی ابزار اندازه‌گیری
۹۷	پایایی ابزار اندازه‌گیری
۹۷	انواع روش‌های اندازه‌گیری پایایی ابزار اندازه‌گیری
۹۷	روش پایایی ارزیاب‌ها
۹۷	روش پایایی بازآزمایی
۹۸	روش فرم‌های موازی یا هم‌ارز
۹۸	روش همسانی درونی

۹۸.....	روش دومیمه کردن آزمون
۹۹.....	روش کودر ریچاردسون
۱۰۰.....	ضریب آلفای کرونباخ

فصل هشتم انواع تحقیق علمی ۱۰۱

۱۰۲.....	تقسیم‌بندی تحقیقات علمی
۱۰۲.....	تحقیقات علمی بر اساس هدف
۱۰۴.....	تحقیقات علمی بر اساس موقعیت
۱۰۵.....	انواع تحقیقات بر حسب زمان
۱۰۵.....	۱- آینده‌نگر
۱۰۶.....	۲- گذشته‌نگر

فصل نهم تحقیق پیمایشی ۱۰۷

۱۰۸.....	تحقیق پیمایشی
۱۰۸.....	انواع روش‌های جمع‌آوری داده‌ها در تحقیق پیمایشی
۱۰۸.....	۱- پرسش‌نامه:
۱۱۰.....	ساختار پرسش‌نامه
۱۱۱.....	نحوه پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه
۱۱۳.....	۲- مصاحبه
۱۱۴.....	۳- اجرای گروهی
۱۱۵.....	ارزیابی روش‌های انجام تحقیق پیمایشی
۱۱۵.....	انواع تحقیقات پیمایشی
۱۱۶.....	تحقیق طولی
۱۱۷.....	مزایای تحقیق طولی
۱۱۸.....	تحقیق مقطعی
۱۱۸.....	مزایای تحقیق مقطعی
۱۱۸.....	معایب تحقیق مقطعی
۱۱۸.....	روش دلفی

فصل دهم تحقیق آزمایشی ۱۱۹

۱۲۰.....	آزمایش
۱۲۳.....	تداخل چند متغیر در هم
۱۲۳.....	انواع طرح‌های آزمایشی
۱۲۳.....	انواع طرح‌های پیش‌آزمایشی
۱۲۴.....	انواع طرح‌های آزمایشی واقعی:
۱۲۶.....	انواع طرح‌های نیمه‌آزمایشی

۱۲۹	فصل یازدهم تحقیق علی - مقایسه‌ای
۱۳۰	تحقیق علی
۱۳۱	انواع تحقیق علی
۱۳۳	مزایای تحقیق علی
۱۳۳	معایب تحقیق علی
۱۳۵	فصل دوازدهم تحقیق تاریخی و تحقیق قوم‌نگاری
۱۳۶	تحقیق تاریخی
۱۳۶	مراحل پژوهش تاریخی
۱۳۷	منابع تحقیق تاریخی
۱۳۷	ویژگی‌های پژوهش تاریخی
۱۳۸	منابع داستان و دست‌دوم در پژوهش تاریخی
۱۳۸	بررسی منابع پررشد تاریخی
۱۳۹	تفسیر داده‌های تحت تاریخی
۱۳۹	تهیه گزارش در پژوهش تاریخی
۱۴۰	تحقیق قوم‌نگاری
۱۴۱	ویژگی‌های تحقیق قوم‌نگاری
۱۴۲	مراحل انجام تحقیق قوم‌نگاری
۱۴۳	فصل سیزدهم تحقیق همبستگی
۱۴۴	تحقیق همبستگی
۱۴۵	مزایای تحقیق همبستگی
۱۴۵	معایب تحقیق همبستگی
۱۴۵	تعیین پایایی ضریب همبستگی با تعیین حجم نمونه
۱۴۶	مراحل تحقیق همبستگی
۱۴۶	تفسیر ضریب همبستگی
۱۴۷	انواع ضریب همبستگی
۱۴۹	فصل چهاردهم تحقیق کیفی
۱۵۰	تحقیق کیفی
۱۵۱	مزایای تحقیق کیفی
۱۵۱	معایب تحقیق کیفی
۱۵۱	جمع‌آوری داده‌ها در تحقیق کیفی
۱۵۵	فصل پانزدهم انواع دیگر تحقیق
۱۵۶	تحلیل محتوا
۱۵۷	ویژگی‌های تحلیل محتوای مناسب

۱۵۷	 مراحل اجرای پژوهش تحلیل محتوا:
۱۵۹	 فراتحلیل
۱۶۰	 مراحل اجرای پژوهش فراتحلیل
۱۶۰	 تحقیق موردی
۱۶۱	 مزایای تحقیق موردی:
۱۶۱	 معایب تحقیق موردی:
۱۶۱	 تحقیق فلسفی

فصل شانزدهم آماده‌سازی داده‌ها ۱۶۳

۱۶۴	 آماده‌سازی داده‌ها
۱۶۷	 کدگذاری، ابزار گردآوری اطلاعات
۱۶۹	 توزیع فراوانی
۱۷۰	 توزیع فراوانی طبقه‌بندی‌نشده
۱۷۱	 توزیع فراوانی به‌بندی‌شده
۱۷۴	 توزیع فراوانی نسبی
۱۷۴	 توزیع فراوانی تراکم نسبی
۱۷۵	 درصد فراوانی تراکمی (نسبی)
۱۷۵	 رسم نمودارها
۱۷۶	 انواع نمودارهای فراوانی
۱۷۶	 ۱- نمودارهای مربوط به داده‌های گسسته

فصل هفدهم تجزیه و تحلیل داده‌ها ۱۸۱

۱۸۲	 تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۸۲	 آمار توصیفی
۱۸۳	 شاخص‌های گرایش به مرکز
۱۸۷	 میانگین
۱۹۰	 شاخص‌های پراکندگی
۱۹۰	 - دامنه تغییر
۱۹۴	 آمار استنباطی
۱۹۴	 آزمون فرضیه
۱۹۵	 توزیع طبیعی:
۱۹۵	 آزمون فرضیه
۱۹۶	 مراحل آزمون فرضیه

فصل هجدهم ارائه گزارش تحقیق ۱۹۹

۲۰۰	 مقدمه
۲۰۱	 اهداف گزارش تحقیق

۲۰۱	الگوی تدوین رساله یا پایان نامه های تخصصی.....
۲۰۱	الف) پیشگفتار یا مطالب مقدماتی:.....
۲۰۲	ب) تنه اصلی پایان نامه
۲۰۲	فصل اول: مسئله یا طرح تحقیق شامل:.....
۲۰۳	فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق
۲۰۳	فصل سوم: روش انجام تحقیق
۲۰۳	فصل چهارم (داده ها و تجزیه و تحلیل داده ها)
۲۰۳	فصل پنجم: خلاصه، نتیجه گیری، محدودیت ها، پیش بینی.
۲۰۳	الگوی تدوین مقالات علمی.....
۲۰۴	مراجع و منابع.....
۲۰۶	الگوی تدوین گزارش و عرضه یافته های تحقیق در همایش علمی.....
۲۰۷	منابع و مأخذ.....

مقدمه

از لحاظ فلسفی منظور از روش مجموعه‌ای از وسایل و تدابیری است که رسیدن به هدف را آسان می‌کند و مقصود از روش‌های علمی راه و روش‌هایی است که محقق را در راه رسیدن به حقیقت از خطا محفوظ می‌دارد. کتاب حاضر به عنوان یک کتاب آموزشی برای آگاهی بیشتر دانشجویان و محققان در آشنایی با روش‌های تحقیق در علوم انسانی به خصوص در رشته‌های مدیریت، جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی، جغرافیای انسانی و روانشناسی تدوین شده است. هدف از نگارش کتاب کمک به علاقه‌مندان در درک فرایند روش تحقیق و ایجاد توانایی و مهارت بیشتر در آن‌ها برای انجام یک تحقیق علمی و اصولی می‌باشد.

مباحث حاضر در واقع منابعی برای آشنایی با روش علمی و بر این اعتقاد نوشته شده است که اصولاً فهم و درک فعالیت‌های پیچیده آدمی به‌ویژه فعالیت پژوهش علمی بدون شایستگی تکنیکی و متدولوژی بسیار دشوار است. شایستگی تکنیکی نیز بدون فهم و درک مقصود اساسی و ماهیت پژوهش علمی بی‌فایده بود.

بنابراین با این هدف، اصل اساسی در تدوین این کتاب بر سادگی مطالب و قابل فهم بودن آن می‌باشد. مطالب کتاب در هجده فصل به شرح ذیل تزیین شده است:

در فصل اول منابع علم از جمله تجربه، مرجع مطلع، استدلال و انواع آن، اهداف علم و مراحل پژوهش مورد بحث قرار گرفتند.

فصل دوم به بررسی مسئله تحقیق و منابع مربوط به مسئله پیشینه و سؤالات تحقیق می‌پردازد.

در فصل سوم هدف محققین آشنایی با فرضیه و انواع آن، نظریه، قانون و اصل می‌باشد. فصل چهارم به بررسی متغیر و انواع آن می‌پردازد. در این فصل تفاوت بین متغیر با مفهوم و سازه بیان می‌شود.

فصل پنجم شاخص و مقیاس‌های اندازه‌گیری را مورد بررسی خود قرار می‌دهد.

فصل ششم به نمونه و نمونه‌گیری، انواع نمونه‌گیری و بررسی خطا در نمونه‌گیری می‌پردازد. در فصل هفتم روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری مورد بحث قرار می‌گیرند.

از فصل هشتم به بعد انواع تحقیق علمی مورد بررسی قرار خواهند گرفت، که در فصل نهم محقق به بررسی پیمایش و تحقیق زمینه‌یابی، انواع تحقیقات زمینه‌یابی، ابزار مورد نیاز در تحقیق زمینه‌یابی می‌پردازد.

در فصل دهم تحقیق آزمایشی، شیوه انجام تحقیقات آزمایشی، بررسی و شناخت محاسن و معایب تحقیق آزمایشی مورد توجه است.

فصل یازدهم تحقیق علی و چگونگی انجام آن را هدف اصلی خود قرار داده است.

در فصل دوازدهم تحقیق تاریخی و نحوه انجام آن، بیان منابع تحقیق تاریخی و تحقیق قوم‌نگاری مورد مطالعه و واکاوی قرار گرفته‌اند.

فصل سیزدهم به بررسی تحقیق همبستگی، انواع تحقیق همبستگی و تفسیر تحقیق همبستگی پرداخته است.

فصل چهاردهم تحقیق کیفی را نحوه انجام تحقیق کیفی را مورد توجه خود قرار داده است.

در فصل پانزدهم تحلیل محتوا، تحلیل و تحقیق موردی و فلسفی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند.

در فصل شانزدهم آماده‌سازی داده‌ها، چگونگی جدول توزیع فراوانی و رسم نمودارها مورد توجه محقق است.

فصل هفدهم تجزیه تحلیل اطلاعات را با آمار استنباطی و استنباطی مورد مطالعه خود قرار داده است.

در فصل هجدهم نحوه نگارش گزارش تحقیق بیان شده است.

امید آن را داریم که خوانندگان این کتاب با مطالعه آن به اصول روش تحقیق علمی آگاهی یابند. لازم به ذکر است که قصور و خطا از ویژگی‌های منابع انسانی و انسان می‌باشد. این اثر هم خالی از خطا و اشتباه نیست؛ بنابراین از خوانندگان این اثر درخواست می‌شود که اشکالات این کتاب را به ما اطلاع دهند تا در جهت تصحیح و رفع آن‌ها براییم. و آنان هم در غنای دانش روش تحقیق نقش داشته باشند.

با تشکر: مؤلفان